

KÜLFÖLD HADTÖRTÉNELMI IRODALMÁBÓL

A HITLERI NÉMETORSZÁG KATONAI ELŐKÉSZÜLETEI GDANSK MEGTÁMADÁSÁRA AZ 1933—1939-ES ÉVEKBEN*

... *Mgr. Halina Trocka*

*A hitleri Németország katonai előkészületei
Gdansk megtámadására az 1933—1939-es években.*

Ez a cikk a Gdansk elleni hitlerista támadás katonai előkészületeinek kérdésével foglalkozik és magában foglalja az 1937—1939-es időszakot, de egy része két-három évvel előbbi időszakra is vonatkozik.

Mindenekelőtt a hitleri katonai előkészületek fejlődését igyekszem bemutatni, majd kronológiai időrendben vázolom a részletesebb német tervek keletkezésének folyamatát, melyeknek célja Gdansk elfoglalása és a továbbiak során Lengyelország megtámadása volt.

A Szabad Város elfoglalása nem központi kérdésként szerepelt a német támadás terveiben. Megállapították ezt már Nürnbergben a Nemzetközi Bizottság tárgyalásain is.

Sidney S. Aldermannak, az Egyesült Államok részéről küldött bírónak kijelentése szerint Gdansk kérdése a Lengyelország ellen támadásban nem volt alapvető kérdés, hanem inkább a német agresszív előretörés kérdéseinek egyike.¹ Hasonlókép-

* Megjelent a Wojskowy Przegląd Historyczny című folyóirat 1960. évi számában. 111—136. o.

** A Szerkesztő Bizottság annak érdekében, hogy olvasóinkat megismertessük a külföldi, elsősorban a szocialista országok hadtörténelmi kutatásainak legújabb eredményeivel, új rovat létesítését határozta el „KÜLFÖLD HADTÖRTÉNELMI IRODALMÁBÓL” címmel. E rovatban az első közlés és az 1961. 1. szám meg „Lenin és a hadtörténelem” című cikk közlésével.

¹ Trial of the major war criminals before the international Military Tribunal, Nuremberg. 1947. II. köt., 41. o.

pen megerősíti ezt sir Hartley Shawcross — Nagy-Britannia vádlója, amikor Hitler azon szavaira hivatkozik, amelyeket az 1939. május 25-én tartott konferencián mondott a Göring, Raeder és Keitelrel való együttműködéskor.

„Kétségtelen — mondja a bíró —, hogy a német kormány célja egész Lengyelország elfoglalása volt, hogy Gdansk — mint Hitler maga mondta annakidején — legkevésbé sem volt vita kérdése.”²

Gdansk helyét a Német Állam által kirobbantot háborús kalandban találóan határozta meg sir Neville Henderson, Anglia berlini nagykövete.

„Vajon Gdansk, akárcsak azelőtt a Szudeták, nem jelentecsupán első harapást, majd pedig következik az egész pomeraniai koridor és Felső-Szilézia — a második harapás, és végül Lengyelország függetlensége — a harmadik?”³

Ezzel kapcsolatban felmerül a kérdés: akkor a Hitleri kormány miért tulajdonított oly nagy jelentőséget Gdansknak, miért igyekezett politikailag és gazdaságilag azt magának alárendelni, arra törekedvén, hogy a német fasizmus erős bástyájává építse ki, mely engedelmeskedik Berlin parancsainak, aminek érdekében nem sajnálta sem a fáradságot, sem a pénzt, hogy azt teljesen militarizálja? Volt néhány ok, mely a hitleri hatóságokat arra indította, hogy így járjanak el.

Az első és legkorábbi körülményt, mely Hitlert és a még meg nem erősödött nemzeti-szocialista mozgalmat arra indította, hogy oly nagy reményeket fűzzenek Gdanskhoz, megvilágítja a gdanski Volkstag volt képviselője, Rudolf Gamm, Albert Forster pörének kihallgatása során.

„A motívum — jelenti ki Gamm — kétségtelenül az volt, amiről néhány évvel később Rauschning beszélt velem éspedig: Hitlernek számolnia kellett azzal, hogy ha nem sikerül neki a hatalmat megszerezni Németországban, betiltják az NSDAP működését. Ebben az esetben az volt a szándéka, hogy a párt központi vezetőségét Gdansk területére viszi át, hogy onnan tovább irányítsa a munkát.”⁴

1930 októberében a Führer kiküldte a Szabad Város területére a maga bizalmi emberét, — Albert Forstert, a gdanski nemzeti-szocialista párt későbbi gauleiterét. Forster azt írja könyvében, hogy az volt a feladata, hogy „a németységnek ezt

² Uo., III. köt., 119. o.

³ Neville Henderson: Fehlschlag einer Mission, Berlin 1937—1939. Drei-Stern-Verlag, Zürich, 258. o.

⁴ Albert Forster elleni vádiratok XII. köt. 3499. o. A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottságának leltára. Warszawa.

a keleti előőrsét⁵ — mint Hitler említette egyik cikkében — megtartsa Gdanskban.

„... meg kell szilárdan alapozni a leendő támpontot minden külső és belső ellenséggel szemben.”⁶

1933-ban Hitlernek sikerült a hatalmat megszerezni Németországban, de annak ellenére Gdansk jelentősége reá nézve nem vesztett semmit jelentőségéből. A Szabad Város ettől kezdve erős bástyája lett a nemzeti-szocialista mozgalomnak Keleten és megfelelő kiinduló pont a német akció vezetésére Lengyelországban. Ily módon valószínűsítették meg a „Drang nach Osten” nemzeti-szocialista doktrínát.

Gdansknak a Német Birodalomra való jelentőségéről ebben az időben így ír egy német publicista — a Hitler-párti Wilhelm Löbsack 1940-ben írt cikkében:

„Gdansk kulcspozíciót foglal el a német Keleten. Gdansk volt az emelődaru, mely mozgásba hozta a nemzeti-szocialista politikát Keleten. 1933-ban és 1939-ben ledöntötte a versaillesi mű egész németellenes szervezetét a Keleten. A régebbi Gdansk Szabad Város, tekintettel A. Hitler széleskörű politikájára, nagyon eredményes eszköz lehetett volna az ő kezében azért, mert Gdansk néhány évvel 1930 után, bár kis, de nem kevésbé erős forrása lett a nemzeti-szocialista energiának. Gdansk nagy jelentősége volt a Führer számára. A nemzeti-szocialista német munkáspárt küzdelmes és munkája alapvető és döntő megalapozás volt nagy eredmények elérésére... Gdansk szabadvárosi állam, mely 1930-ban úgy látszott, hogy a Lengyelországhoz való csatolása küszöbén áll, példászerű „gan”-á változott és neuralgikus ponttá vált a lengyel-német viszony terén és ezzel fontos eszközévé vált Adolf Hitler politikájának a Keleten. Ezenkívül Gdansk-nak nagy jelentősége volt a németekre nézve, úgy is mint korridoroknak... A lengyelországi németek és főleg a korridor területéről, akik nem kaptak útlevelet a Németországba utazásra, elmehettek Gdansk határsáv engedéllyel... A gdanski „gan”-ban találkozott a nemzeti-demokrata világ... A kulturális és más kapcsolatok Gdanskból átszűrődtek főleg a korridor területére, de egyes fonalak eljutottak a volt lengyel állam legtávolabbi részeire is... Nemzeti-szocialista mértékadó személyiségek Gdanskban, a volksdeutscheekkel való kapcsolatuk alapján információkat kaptak a korridor területén és a volt lengyel állam területén kialakult helyzetről, abból a célból, hogy később leszámoljanak a lengyelekkel.”⁷

⁵ Albert Forster: Das nationalsozialistische Gewissen in Danzig, 1936., 33. o.

⁶ Uo. 14. o.

⁷ Albert Forster elleni vádiratok, II. köt., 336. o. Wilhelm Löbsack, Die nationalsozialistische Bewegung im Kampf um Westpreussen.

Gdansknak, Lengyelország elleni kitörési kapuként való felhasználásáról a lengyel kormány jól volt informálva. Bizonyítja ezt a Lengyel Köztársaság főbiztosának jelentése a Külügyminisztériumnak 1938. május 12-éről,⁸ melyben a szerző közli, hogy Lengyelországgal szemben ellenséges gdanski hitleristák akciója, mely kiterjed a Lengyel Köztársaság területére.

„... az összes eddig már ismert formák szerint történik, főleg pedig a lengyel állampolgárú németek számára szervezett tanfolyamokkal, instruktorok kiküldésével Lengyelországba, a lengyelországi német kisebbségnek Gdanskban való koncentrációja útján.”

A szanációs hatóságok azonban nem kezdtek meg semmilyen próbát ezen káros hitleri tevékenység megakadályozására. Hasonlóképpen nem igyekeztek megakadályozni a nemzeti-szocialista mozgalom fejlődését a Szabad Városban. Arciszewski miniszter így ír erről azon beszélgetéseiről készített feljegyzéseiben, melyeket Himmlerrel folytatott 1939. február 18-án.

„Nem tagadjuk azt, — írja Arciszewski miniszter — hogy Gdansk német város és hogy az utolsó években nem gördítettünk akadályokat Gdansknak a németekkel való „gleichschaltung”-ja ellen. Ez bizonyosága annak, hogy mily tisztelettel vagyunk a Führer német doktrínája iránt...”⁹

Mikor a második világháború előestéjén növekedett a feszültség a lengyel—német viszony terén, a Német Állam újból felhasználta Gdanskot; ez alkalommal, mint a viszály tárgyaként. Találó magyarázatot ír erről a berlini francia nagykövet, Robert Coulondre „De Staline à Hitler” című könyvében. Az ő véleménye szerint Hitler azt tartja, hogy az idő múlásával az ő esélyei növekednek. Gdansk jó téma a vitára: Hitler meg van győződve, hogy sikerül neki Gdansk kérdésében ellentétes véleményt alakítani ki Franciaország és Anglia között és Lengyelország kénytelen lesz egy napon kapitulálni.

„Hitler a gdanski utat választotta ki magának, hogy Varsóba jusson, mert látja, hogy ez gyenge pont, ugyanúgy, mint ahogy a Szudétákat használta fel arra, hogy Prágába jusson.”¹⁰

Gdansk a német—lengyel viszály tárgya lett, diplomáciai tárgyalások témája és a nemzetközi fórumon az érdeklődés köz-

⁸ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetségének iratai 1938-ból, Berlin, 139. köteg, 10. dosszié.

⁹ A Külügyminisztérium levéltára P III osztály, 113. köteg, 1. dosszié, 1939. év.

¹⁰ Robert Coulondre: De Staline à Hitler. Souvenirs de deux ambassades —1936—1939. Paris 1950 Hachette, 268. o.

pontja lett. Albert Forster pere folyamán kijelentette vallomásaiban, hogy:

„... abban az időben Gdansk politikai ölmos eső volt és minden, ami ott történt, már előzőleg meg volt beszélve Berlinben, vagy Hitlerrel, vagy pedig a külügyminiszterrel...”¹¹

Íme, mit ír erről Löbsack:

„A gauleiter a Führerrel állandó kapcsolatot tartott fenn és ennek következtében a Gdanskban való minden mozdulatot a legpontosabban alkalmazhatta a nagynémet politika szükségleteihez. Midőn mindinkább biztosabb lett, hogy a mi ellenségeink elhatározták, hogy Gdansknak okot kell szolgáltatnia, a párt elkészült minden lehetőségre.”¹²

A Szabad Város tehát nemcsak tárgya lett a tervezett német támadásnak, hanem alanya is. Az elhitlerizált Gdansk aktívan részt vett a háborús előkészületekben, és később a Lengyelország elleni támadásban is. Gdansknak éppen ezen katonai előkészületeire akarjuk a figyelmet felhívni.

*

A Lengyel Köztársaság Főbiztosa Gdanskban, a Külügyminisztériumhoz intézett egyik jelentésében ismertetve a német fegyveres erőknek növekedését a Szabad Városban, azt tartotta, hogy

„... mint első etapnak kell tekinteni azt a törekvést, hogy gyalogsági kádereket képeznek ki itt helyben...”¹³

Ez az állítás teljesen helyes, mert mint a tények bizonyítják, Gdanskban, csakúgy mint Németországban is, a jövő hadsereg káderét a város rendőrsége alkotta, mivel a jogi előírások megtiltják Gdansk militarizálását, s a katonai kiképzés a rendőrségi szolgálat keretében nagyon kényelmes megoldás volt. Mindenekelőtt kihasználták a „Schutzpolizei”-t, mely a legszámosabb és legrégebb rendőrségi testület volt a városban. A sajtó hírei szerint 1935 februárjában nyolcezer embert tett ki.¹⁴ A gdanski rendőrség hű és odaadó csoportja volt a német fasismusnak. 1933-ban kijelentette, hogy teljesen hozzátartozik a NSDAP-hez¹⁵ Ezen év tavaszán az egész gdanski rendőrség számára tartott gyűlésen, annak parancsnoka kijelentette, hogy

¹¹ Albert Forster elleni vádiratok XVII. köt., 5347. o.

¹² Uo., II. köt. 336. o., Wilhelm Löbsack, id. mű.

¹³ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1938. 159. kötet, 10. dosszié, a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának 1938. december 15-i jelentése a Külügyminisztériumnak.

¹⁴ „Słowo Pomorskie”, 1935, II. 9. — WM Gdansk w cieniu III Rzeszy.

¹⁵ „Volksstimme” 1933. IV, 27.

„... az egész rendőrség már nemzeti-szocialista. Képesek leszünk támadásra alkalmas alakulat szervezésével úgy biztosítani a határokat, ahogy az szükséges lesz.”¹⁶

Ugyanerre a célra volt kihasználva a területi Landespolizei. Néhányezer emberből állott és elfoglalta a Schupo kaszárnyák egy részét Wrzeszczben. A gyakorlatok a Reichswehr¹⁷ utasításai szerint történtek és a fegyverzet egészében véve nem különbözött a gyalogsapatok fegyverzetétől. A Landespolizei el volt látva állványos és gépkocsikra szerelt géppuskákkal. Pontosan nem ellenőrzött hírek szerint 1935-ben állítólag el volt látva harckocsikkal és páncélcocsikkal, valamint bizonyos számú ágyúval.¹⁸ Nagyon valószínűnek látszik ez, mert a területi rendőrség katonái a gdanski „Landesflieger-gruppe XVI.”¹⁹ repülőgépein gyakorlatoztak. A Landespolizei finanszírozásával a Német Birodalom foglalkozott, konkrétan a Reichswehr.²⁰

1935. november 30-án a területi rendőrséget feloszlatták. A Reichswehrnek speciális katonai bizottsága, mely szeptemberben tartózkodott ott, vizsgálatokat végzett a Landespolizei katonai értékét illetően és arra a meggyőződésre jutott, hogy annak további fenntartása céltalan, mert a gdanski körülmények közt ennek a csapatnak kiképzése és a modern harci eszközök elsajátítása lehetetlen. A végleges döntés ebben a kérdésben valószínűleg azon a konferencián történt, mely Berlinben folyt le. Elhatározták, hogy az országos rendőrség egy részét beosztják a gdanski Schupo-ba, viszont túlnyomó többsége átmegy a Reichswehr szolgálatába, mindenekelőtt Elblagban Kelet-Poroszország területén. 1935. október 30-án megtörtént a Landespolizei búcsúzási díszfelvonulása a szenátus elnöke, Greiser előtt. A díszfelvonulás után Greiser az országos rendőrség parancsnokához, Beck ezredeshez fordult:

„Rövidesen kötelességszerűleg visszatérek ismét ide.”²¹

Ez a célzás nagyon is átlátszó volt. Felmerül a kérdés: vajon a Landespolizei csapatainak feloszlata azt jelenti-e, hogy a hitleristák lemondtak Gdansk további militarizálásáról? Legkevésbé sem, a katonai előkészületeket intenzíve kellett vezetni, de egyidejűleg palástolni kellett azokat. A katonai akció

¹⁶ Uo.

¹⁷ „Słowo Pomorskie” 1935, II, 9.

¹⁸ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai Osztály, P/I Gdansk alosztály, 1935. I. köt., a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának jelentése, 1935. X. 17.

¹⁹ A Pénzügyminisztérium Újabb Iratok Levéltára, Vámfelügyelőség, Gdansk, jelzés: 7286, 896. csomag, a Vámfelügyelőség vezetőjének levele, 1935. III. 21.

²⁰ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai csoport, P/I Gdansk osztály, 1935. I. köt., politikai jelentések. A Lengyel Köztársaság gdanski főmegbízottjának jelentése a Külügyminisztériumnak, 1935. XI. 7.

²¹ Uo.

leleplezése a nemzetközi fórum és az egész világ közvéleménye előtt, mely ellenkezik a versaillesi békeszerződéssel és a Szabad Város státuszával, s melyet oly leplezetlenül folytattak a hitleristák Gdansk területén, botrányt idézhetett volna elő és az abban az időben legkevésbé sem lett volna kellemes a nemzeti szocialistáknak. Legalább a látszatot kellett megőrizni. Ilyen körülmények közt a katonai iskolázás súlypontját a Birodalomba tették át — és főleg Kelet-Poroszország területére.

Gdanskban a katonai káderek iskolázása tovább tartott, de annak kerete, összehasonlítva a Birodalomban való képzéssel, sokkal kisebb volt. Igaz, hogy a Lengyel Köztársaság Főbiztosának jelentéseiben és a gdanski vámfelügyelőség jelentéseiben időnként előfordultak nyugtalanító megjegyzések arról, hogy pl. a hivatalos órák alatt a gdanski vámkezelőség hivatalnokai lögyakorlatokat tartanak,²² és a gdanski bankintézmények dolgozói, valamint a gyógyszertári dolgozók az objektumok védelmét gyakorolják.²³ Mindennek azonban nem volt oly nagy jelentősége, mint a gdanski polgárok kötelező katonai szolgálatának a Reichswehrben, a Szabad Város határain kívül.

A rendőrkerületek Gdanskban titkos utasítást kaptak, hogy írják össze az összes sorköteles fiatalokat. Hasonló utasítást adott a csendőrség a bírónak az egyes kerületekben. A katonai toborzás az Arbeitsdienst²⁴ közvetítésével is történt. 1936 szeptemberének elején a wrzeszczi kaszárnyákban megtartották a sorkötelesek összejövetelét, melyen körülbelül 500-an vettek részt. Ugyanazon év őszén több mint 2000 ember mert a Birodalomba, akiket a Reichswehrbe toboroztak, s akiket főleg a hitleri rohamszervezetekből soroztak.²⁵

A Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának 1936. március 22-én keltezett jelentése közli, hogy a toborzási mozgalom a gdanski polgárok közt állandóan erősödik. A Reichswehr-be való jelöltek minden egyes összejövetelén körülbelül 180—200 ember gyűlt össze.²⁶ A toborzás a következő módon történt: a jövődő újoncokat hivatalosan behívták a rendőrségre a sze-

²² Újabb Iratok Levéltára a Pénzügyminisztérium Vámfelügyelőség, Gdansk, 7287. jelzés, 896. csomag, a vámfelügyelőség főnökének irata a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosához, 1937. október 14.

²³ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939. 201. csomag, politikai jelentések, I. rész, a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának jelentése a Külügyminisztériumnak 1939. április 20-án.

²⁴ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai osztály, P/I Gdansk alosztály, 1935. I. köt., a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának jelentése, 1935. okt. 27.

²⁵ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai osztály, P/I Gdansk alosztály, 1935. I. köt., a főbiztos jelentése 1935. november 7.

²⁶ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai Osztály, P/I Morski alosztály, 1936. 113. csomag, 9. dosszié. A Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának jelentése a Külügyminisztériumnak, 1936. március 22.

mélyi okmányokkal. Ilyen behívások alkalmával nemzetiségi osztályozást készítettek. A zsidók okmányait átvizsgálták. A lengyeleket hazaküldték, a németeket felszólították, hogy jelentkezzenek a Reichswehrben való szolgálatra.²⁷ A gdanski polgárok túlnyomórészt Kelet-Poroszország területén teljesítették azt.²⁸

Gdanskban viszont katonai szervezetek alakultak: Stahlhelm, Soldatenbund és azonkívül az SS és SA Soldatenbund felfegyverzett fasiszta harci alakulatai — vagyis — mint annak teljes neve hangzik: „Landesverband Danzig des deutschen Soldatenbundes.” Ez a német hadsereg tartalékos katonái szövetségének gdanski csoportja volt. 1937-ből való hírek szerint több ezer tagot számlált soraiban, akik az előbbi években rendszeres kiképzést kaptak a német hadseregben az önkéntes szolgálat idején. A katonák szövetsége növelte létszámát a tényleges szolgálatra alkalmasak és az iskolázott tartalékosok állandó bevonásával.

A német mértékadó tényezők a Soldatenbund munkájának nagy jelentőséget tulajdonítottak, mind politikai propaganda, mind katonai szempontból. A Soldatenbundnak gdanski ünnepelein többször sok magas rangú német katona vett részt.²⁹

A Szabad Város katonai szervezetének élcsapatai azonban mégis csak az SA és SS rohamcsapatai voltak. Ez a fegyelmezett, begyakorolt katonaság hetenkint többször éjszakai tábori gyakorlatokra ment. Íme mit ír erre vonatkozólag a „Slowo Pomorskie” 1935. február 9-én:³⁰

„Esti órákban a gdanski pályaudvar különös látványt mutat. Több tucat egyeruhás hitlerista tábori felszereléssel hátizsákkal és oldalukon törrel Wrzeszczbe megy. Ott a rendőrség kaszárnyájában van a gyülekezés, onnan történik a csapatok elindulása, ott osztják szét a kézi- és gépfegyvert, melyet gépkocsival hoznak Gdanskból. A gyakorlatokat éjjel tartják. Ezek mindennemű fegyverrel való gyakorlatok és amellet nem hiányzanak a legújabb technikai berendezések sem, mint például tábori rádióállomások, páncélos autók, gyorsjáratú harckocsik stb. Fölösleges mondani, hogy az összes gyakorlatok a Reichswehrben kötelező utasítások szerint történnek.”

²⁷ Uo., 113. csomag, 3. dosszié, a Külügyminisztérium Politikai Osztálya aligazgatójának levele Beck miniszterhez, 1936. március 31.

²⁸ Uo., a Lengyel Köztársaság kwidzyni konzulátusának levele a berlini nagykövetséghez, 1936. december 9.

²⁹ Uo., 1937., 180. köteg, Politikai jelentések, I. rész, a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1937. szeptember 1. (8. mell.)

³⁰ „Slowo Pomorskie”, 1935. február 9.

1935-től kezdve a gdanski SA nr 6 dandár felett Hecker rendelkezett. A vezetőség fontosnak tartotta az SA tengerészetének kifejlesztését, melynek saját hajógyára volt csónakok építésére, valamint a lovasság és az SA határőrségének fejlesztését.³¹

Mekkora volt a gdanski SA? Leon Noel *Támadás Lengyelország ellen* című könyvében azt mondja, hogy a Gdanskban szervezett katonai versenyek alkalmával, 1939 június havában a város utcáin át 6 ezer SA katona³² vonult fel. A Vámfelügyelőség kirendeltségének adatai szerint 1937 márciusában az SA és SS csapatok együttes száma 10 ezer személyt tett ki.³³ Tudjuk azonban, hogy ez nem volt még minden. A Birodalom Kelet-Poroszországból is küldött SS és SA csapatokat a Szabad Város területére, többszáz embert egyszerre.³⁴

A gdanski SA fontos szerepet játszott a város elfoglalásánál a háború első napjaiban. Ez verte le a hőiesen védekező lengyeleket a posta és a gdanski pályaudvar falai közt.

Milyen volt a hitleri harcosok fegyverzetének állapota a Szabad Városban és hogy látták el fegyverrel? Kezdetben ez az ellátás nem volt nagy, csupán annyi, amennyi szükséges volt a katonai gyakorlatokhoz. Hiányzott a modern technikai felszerelés. Az SA kiváló csapatainak sem volt megfelelő katonai felszerelése. Hans Sponholz könyvében: *Danzig — deine SA*³⁵ ezt olvassuk:

„A felszerelés nehézségeket képez, hiányzanak az egyenruhák Gdansknek speciális vámviszonyai következtében. A katonai felszerelés fontos anyagait titokban kell szállítani a lengyel vámellenőrzés következtében. A katonai felszerelés vadász-fegyverekből és puskákból állott. Szolgálatot teljesít az egyenruhás SS. Kapnak 50 és azután 80 töltenyt. Hiányzanak sisakok, gázmaszkok, lapátok.”

A helyzet csak 1938-ban változott meg, amikor intenzíven hozzáálltak, hogy Gdanskból katonai bázist létesítsenek.³⁶ A hírek, hogy a Birodalomból a hatóságok és a hitleri szervezetek

³¹ Hans Sponholz: *Danzig — deine SA*. München. 1940.

³² Leon Noël: *L'agression allemande contre la Pologne. Une ambassade a Varsovie 1935—39*. Paris, 1946. 380. o.

³³ Újabb Iratok Levéltára a Pénzügyminisztérium iratai, Vámfelügyelőség, Gdansk, 7300. sz. jelzés, 899. csomag, a gdanski Vámfelügyelőség Kirendeltsége, 1937. március 18.

³⁴ A Nürnbergi Per, 11. szám, az Ügyészség Okmányai, IV. köt., 181. lap. St. S nr 429. okmánya, aláírta Weizsäcker, 1939. május 16., a Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálói Főbizottságának levéltára.

³⁵ Hans Sponholz: *id. mű*, 262. o.

³⁶ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége. 1939. 198. csomag, 21. dosszié. A Lengyel Köztársaság danzigi Főbiztosának jelentése a külügyminiszternek, 1939. január 26.

által jelentős mennyiségű fegyvert és töltenyt szállítanak, kezdtek már bejutni a külföldi sajtóba és néhány lengyel ellenzéki napilapba.³⁷

A „Rundschau” 1938. szeptember 1-én ezt írja „Danzig” című cikkében:³⁸

„A legutolsó héten 30 000 puskát, 460 gépfegyvert és más katonai eszközöket vittek Gdanskba.”

Bizalmas forrásból származó információk szerint, melyeket katonai tényezők kaptak a Lengyel Köztársaság Főbiztosságától, 1938 októberében a különböző űrméretű töltenyek számát néhány millió darabra értékelték.³⁹ 1939 augusztusában már gépfegyverek, géppisztolyok és kézigránatok állottak a katonák rendelkezésére.⁴⁰

Weizsäcker 1939. július 17-i irata von Nostitzhoz feltárja azt a tényt, hogy Gdansk területén álcázott tüzér űteget állítottak fel. 12 könnyű és 4 nehéz ágyút említ.⁴¹ 1939 nyarán, a katonai előkészületek folyamán, a városban könnyű harckocsik és repülőgépek jelentek meg.⁴²

Ami a repülés fejlődését illeti Gdansk területén, meg kell említeni, hogy ez sokkal hamarabb kezdődött, de szerény keretek közt és titokban, fátyolozottan. Mindenekelőtt a jövő pilóták iskolázására fektettek súlyt. A Lengyel Köztársaság Főbiztossága katonai osztályának jelentése 1935. május 24-ről tájékoztat az akkori gdanski sport-katonai repülés általános helyzetéről.⁴³

Megszervezték ezt a Fliegerlandgruppe XVI. des deutschen Luftsportverbandes-ben; az Akademische Fliegergruppe egyetemi osztályával együtt 21 repülőgépe és néhány iskolai vitorlázó gépe volt. Az iskolázott pilóták számát 1934-ben 400 körülre értékelték. A Fliegerlandgruppe XVI intenzív csoportképzést vezetett. A repülő tanfolyamokat és a gyakorlatot szigorúan a katonai előírások szerint szervezték meg. Az összes résztvevők kaszárnyában voltak a repülőtéren. A repülő tanfolyamokra való toborzási akció, mely az NSDAP hatóságok erős támoga-

³⁷ Uo., 1938. 165. csomag, 1. dosszié, melléklet a Külügyminisztériumnak a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetségéhez küldött iratához, 1938. szeptember 10; a politikai osztály aligazgatójának irata, 1938. szeptember.

³⁸ „Rundschau”, 44. szám, 1938. szeptember 1., 1468. o.

³⁹ A Külügyminisztérium levéltára, a berlini nagykövetség, 1938., 159. csomag, 10. dosszié, a Lengyel Köztársaság gdanski főbiztosságának irata, 1938. október 3.

⁴⁰ Spondholz, id. mű, 262. o.

⁴¹ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbiztosságának Levéltára, fotokópia 29 x 1026. szám, Weizsäcker irata von Nostitzhoz, 1929. július 14.

⁴² NoéI, id. hely, 381. o.

⁴³ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai Osztály P/I Gdansk, 1935. jelzés: 3/9. I. köt., politikai jelentések. A Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosságának jelentése: a Külügyminisztériumnak, 1935. május 27.

tása mellett történt, a fiatal gdanskiakat 18—23 éves korig toborozta. A pilóták kiképzése ingyenes volt.⁴⁴

A Wrzeszci-ben levő repülőtérén a gdanski rendőrség is tartot gyakorlatokat objektumok védelmével kapcsolatban.⁴⁵

Mint a gdanski Határőrség Parancsnokának és a Vámfelügyelőség Kirendeltségének jelentéseiből kitűnik, a gdanski repülőcsoport állandóan növelte állományát. Az 1935 áprilisi jelentés szerint Németországból kapott 5 repülőgépet a legújabb típusból.⁴⁶ Az 1937 márciusi hírek közlik, hogy Königsbergből hozattak repülőgépet az „Akaflieg” klub részére.⁴⁷

A Fliegerlandgruppe XVI 1938-ban kezdte meg előkészületeit, amikor a wrzeszci repülőtérén tüzérségi ágyúkat állítottak fel. Betonállásokat építettek az üteg részére, azonkívül megfelelő barakkokat, melyekben 250—500 embert lehetett elhelyezni.⁴⁸ Nem hanyagolták el a propagandatevékenységet sem a gdanski polgári lakosság körében, melynek érdekében különböző repülő rendezvényeket szerveztek; repülőgépek műrepülő versenyeit, kiállításokat, gyakorlati mutatványokat... próbalarmákat, sőt bombák dobásának mutatványait az épületek makettjeire.⁴⁹

A gdanski repülőegység repülőgépei nagy szerepet játszottak a fegyver, a lőszer és általában az egész katonai felszerelés csempészésében a Szabad Városban levő hitleri csapatok részére. A jogi szabályok miatt, melyek megtiltották Gdansk militarizálását, a hadifelszerelésnek szállítása csak illegális úton történhetett. A Birodalomból való csempészés, mely kezdetben csak kisebb arányban történt, később azonban széles mederben, Kelet-Poroszországon át folyt le. Weise ügyvéd szerint, aki a Deutsch-Nacionale pártnak volt vezetője és aki 1936-ban látogatást tett a német hadügyminisztériumban, kijelentették neki ott, hogy tekintélyes hadi szállítmányokat illegálisan szállítanak Kelet-Poroszországból Gdanskba és hogy a fegyverek egy ré-

⁴⁴ Albert Forster elleni vádiratok, II. köt., az NSDAP Gau Danzig körlevele, 1935. január 30, 21. o., a Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbiztosának Levéltára.

⁴⁵ A Pénzügyminisztérium iratai, I. C. Gd., 7286. jelzés, 896. csomag, Újabb Iratok Levéltára, a Vámfelügyelőséghez küldött irat, 1935. március 11.

⁴⁶ Uo., 7297. számú jelzés, 898. csomag, a Határőrség Biztosának irata a Vámfelügyelőséghez, 1935. április 29.

⁴⁷ Uo., 7301. sz. jelzés, 899. csomag, a Vámfelügyelőség Kirendeltségének irata a Vámfelügyelőség Főnökéhez, 1937. március 18.

⁴⁸ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1938. év, 159. csomag, 14. dosszié, 1. köt., a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata, 1938. január 4.

⁴⁹ Uo., Politikai osztály, PI/Gd alosztály, 3/G jelzés, I. köt. A Lengyel Köztársaság Gdanski Főmegbízottjának jelentése a Külügyminisztériumnak, 1935. május 27., továbbá Újabb Iratok Levéltára, I. C. Gd. 900. csomag, 7304. jelzés. Helyzetjelentés, 9. sz., Gdanski Kirendeltség, 1938., október 14.

szét azután Gdanskból Pomorze területére és Poznámba szállítják a német kisebbség részére.⁵⁰ Erre a célra nagyon jó megfeleltek a Fliegerlandgruppe XVI repülőgépei, melyek gyakorló repüléseik közben könnyen mehettek Poroszország területére. Elvitték onnan a szállítmányokat és visszatértek a repülőterre. A leszállás után nyugodtan elszállították a hozott felszerelést, mert a vámvizsgálatnak nem volt alávetve. Ha a repülőgép nagyobb értékű csempészanyagot vitt és nem akart gyanút keltetni, leszállt szabály szerint a személyszállító repülőgép leszállása helyén, melynek ellenőrzését a repülőter vámőrei végezték. A csempésztett tárgyakat raktárakba szállították és igazgatási épületekben, előadói termekben, hangárokban, őrségi épületekben, sőt magánlakásokban is őrizték. A fegyvereken, egyenruhákön és lőszereken kívül repülőgépeken csempészték a rádiótávíró felszerelést, fényképező eszközöket, ejtőernyőket, pótkatrészeket repülőgépekhez és gépekhez, valamint kiképzési célokra szolgáló felszerelést.⁵¹

Gdanskba szintén csempészték repülőgépeket. 1935-ben a németországi nemzeti-szocialista párt központi vezetőségének parancsára a gdanski hitleri hatóságok megkezdték csapataik motorizálását. Hogy elkerüljék az elszámolási díjakat, az ezzel kapcsolatosan Németországból szállított mechanikai szállítóeszközöket, illegális úton kezdték azokat becsempészni. Mivel a szállítás nehézségekbe ütközött az átmeneti pontokon a lengyel vámhivatalnokok részéről, a gdanski hitleristák új gépkocsikat kezdtek hozatni, fiktív átköltözések ürügye alatt. Azon látszat alatt, hogy különböző tárgyú magántulajdont szállítanak Németországból, új gépkocsik kerültek Gdanskba, a régieket pedig, a használhatatlanokat, megfelelő átfestés és számozás megváltoztatása után visszaküldték helyettük.⁵² A csempészésnek más formái is voltak az ún. feltételes elintézés (mechanikai járművek hozatala kipróbálás, megvétel céljából). Természetes, hogy a gépkocsiknak csak rövid időre való használatáról volt szó, megvámolás nélkül.⁵³ Még más módja is volt a gépkocsik és motorkerékpárok Gdanskba való szállításának, az ún. „Tryptyk”-ek

⁵⁰ A Külügyminisztérium levéltára, Politikai osztály, PI/Morski, 1936., 117. csomag, IV. dosszié, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főmegbízottjának jelentése a Külügyminisztériumnak, 1936. november 26.

⁵¹ A Pénzügyminisztérium iratai I. C. Gd., 7300. jelzés, 899. csomag, Újabb Iratok Levéltára, a gdanski Vámfelügyelőség Kirendeltségének irata a vámfőnökhöz, 1937. március 18.

⁵² Uo., 7297. jelzés, 898. csomag, a Lengyel Köztársaság vajdasági parancsnokának jelentése. A toruni Nyomozóhivatal átirata a pomorzei Vajdasági Hivatalhoz, a Toruni Nyomozóhivatal, 1935. január 8.

⁵³ Újabb Iratok Levéltára Pénzügyminisztérium iratai, I. CI. Gd. 7290. jelzés, 897. csomag, a gdanski Vámfelügyelőség Főnökének jegyzete Kunst igazgatóval való beszélgetéséről, 1936. október 12.

és azután annak eladása és regisztrálása helyben.⁵⁴ A becsempészett gépkocsikat, melyek már a Szabad Városban voltak, fegyverek és katonai felszerelések becsempészésére használták fel. Ezek a kocsik túlnyomórészt a gdanski rendőrséghez tartoztak és átadták őket az SA csapatok rendelkezésére. A Malborgból való szállítmányt Wrzeszczebe vitték át a rendőrség kaszárnyájába, vagy Oliwába az SS főszállásának raktáraiba. 1935 októberében a berlini állami versenyek alkalmával a gdanski SA rohamcsapat jutalmul teljes katonai felszerelést kapott. A csempészés útja a következő volt: Berlinből kiküldték az egész szállítást vonattal Malborgba és onnan átcsempészték Kaldowon (Kalthof) keresztül rendőrségi teherkocsikkal Gdanskba.⁵⁵ 1939 júliusában a gdanski rendőrség felügyelete mellett hajóhidat építettek a Visztulán, Kiezmark faluban, hogy közvetlen kapcsolatot kapjanak Kelet-Poroszországgal. Ezen hídon keresztül szállították gépkocsikkal a lőszert Gdanskba; az ágyúkat mint a város tisztasági intézete részére való állítólagos kocsikat szállították.⁵⁶

A katonai felszerelések csempészése nemcsak repülőgépekkel és gépkocsikkal történt. Egyes személyek is foglalkoztak vele, sőt, zárt csapatok is, kihasználva erre a célra a határátlépési engedélyeket, a pártünnepélyeket és a sportversenyeket. A lengyel határszervek megállapították, hogy a Kelet-Poroszországból visszatérő csapatok teljesen el vannak látva egyenruhával és teljesen fel vannak szerelve. Ugyanezt állapították meg a folyami hajók állandó és kiránduló közlekedésénél. Ennek az lett az eredménye, hogy az SS és SA csapatok teljesen el lettek látva fegyverrel és egyenruhával.⁵⁷

Ily nagy mértékben kifejlődött csempészés csak azért volt lehetséges, mert a gdanski rendőrség és a vámhivatalnokok együttműködtek ebben. A gdanski Vámigazgatóság, mely a Szenátusnak van alávetve, túrta, sőt egyenesen megkönnyítette a hitleri csapatok részére való csempészést. A gdanski vámhivatalnokok egy része, akik a határon teljesítettek szolgálatot, az NSDAP-hez tartozott. Ezekhez a hivatalnokokhoz a gdanski Vámigazgatóság kirendeltjének közvetítésével fordultak a helyi

⁵⁴ Uo., 7286. jelzés, 896. csomag, a Határőrség biztosának feljegyzése, 1936. február 11.

⁵⁵ Uo., 7300. jelzés, 899. csomag, a gdanski Vámfelügyelőség Kirendeltségének irata, 1937. március 18.

⁵⁶ Albert Forster elleni vádiratok, IV. köt., 984. o. Jan Kaszubowski gestaposzolgálatos kihallgatásáról készült jegyzőkönyv. A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálói Főbizottságának Levéltára.

⁵⁷ Újabb Iratok Levéltára a Pénzügyminisztérium iratai, a Gdanski Vámfelügyelőség, 7300. jelzés, 899. csomag, a Gdanski Vámfelügyelőség irata a Vám Főfelügyelőséghez, 1936. február 11.

hitleri hatóságok, hogy engedjék át az illető szállítmányt, mely a párt részére szült.⁵⁸

A körülményekhez, melyek kedveztek a hitleristáknak, tekintetbe kell venni azt is, hogy a kis létszámú lengyel vámhivatalnak nem volt lehetősége, hogy megfelelő ellenőrzést gyakoroljon a csempészés eredményesebb leküzdésére. Szinte tehetetlenek voltak a gdanski vámhivatalnokok a velük szemben megnyilvánuló ellenséges magatartással és a lengyel hatóságok részéről való nem kielégítő támogatás miatt.

Gdansknak a militarizálásában a hitleristák mindig győztesen kerültek ki.

Foglalkoznunk kell még a gdanski hajógyárral, mert ennek bizonyos befolyása volt Németország és Gdansk katonai erejének kifejlődésére.

A gdanski hajógyár részvénytársaság volt, melynek nemzetközi jellege volt. A részvényekben részesek voltak: Franciaország — 30⁰/₀-kal, Anglia — 30⁰/₀-kal, Lengyelország — 20⁰/₀-kal, a Szabad Város — 20⁰/₀-kal. Ennek az intézménynek az élén mint igazgató Ludwig Noé professzor állott, a hitlerista párt bizalmi embere, aki nem csekély szolgálatokat tett pártjának azaz, hogy kapcsolatai voltak Anglia és Franciaország magas beosztású személyiségeivel. Noé professzor úgy tudta vezetni a hajógyárat, hogy az tiszta német vállalat jellegűvé vált, annak ellenére, hogy a legfontosabb és legnagyobb megrendelő Lengyelország volt (1932-ből való adatok szerint a lengyel állami megrendelések 70⁰/₀-ot tettek ki összesen, az önkormányzatok és társadalmi intézmények 20⁰/₀ körül, és különböző más megrendelések 10⁰/₀-ot). Nemcsak a vezető állások, hanem az egész személyzet németekkel volt betöltve. 1932-ből való adatok szerint a lengyel dolgozók alig tettek ki 1⁰/₀-ot.

A gdanski hajógyár nemcsak a németiség bástyájává lett, hanem mivel a dolgozók nagyobb része beletartozott az NSDAP-be és a vezetőségnek megfelelő beállítottsága volt, egyben hitlerista támaszpont is lett.⁵⁹ Ily módon kedvező feltételek alakultak arra, hogy a versaillesi békeszerződés rendelkezései és a gdanski alkotmány ellenére, a hajógyárra bízzák a német katonai objektumok építését. Nem hivatalos puhatolások Varsóban, hogy milyen álláspontot foglalna el a lengyel kormány a hajógyárnak a német katonai tengerészet részére való esetleges meg-

⁵⁸ Uo., 7286. jelzet, 896. csomag, a Határőrség biztosának jegyzete, 1936. február 11.

⁵⁹ Uo., 7294. jelzet, 898. csomag, a gdanski Vámfelügyelőség Kirendeltségének 1932. október 1-i irata a Vámfelügyelőség Főnökéhez.

rendelésekkel szemben, már 1936 márciusában megtörténtek.⁶⁰ Ismeretes Noé irata Greiserhez, 1938. április 30-áról, mely megkísérelte a Népszövetségnél engedély kieszközölését, hogy hadihajókat építsen a gdanski hajógyár. Noé beszélt erről a Népszövetség főbiztosával és Burckhardt professzor megígérte, hogy elő fogja adni ezt az ügyet a tanács ülésén.⁶¹ Azonban a hajógyár a Népszövetségtől nem kapott engedélyt erre. Még előzőleg, Lester volt főmegbízottnak kérdésére a Népszövetség jogi osztálya kiadott ebben az ügyben egy nyilatkozatot, mely a Népszövetség beleegyezése nélkül megtiltja, hogy a hajógyár katonai objektumokat építsen.⁶²

Gyakorlatilag azonban másképp állt az ügy. 1937-ben a gdanski hajógyár 80% megrendelést fogadott el Németországból. A Lengyel Köztársaság gdanski főmegbízottja 1937. augusztus 3-án kelt iratában a Külügyminisztériumnak jelentette, hogy a megrendelések túlnyomó része hajóalkatrészek készítésére vonatkozott a „Deschimag” (Deutsche Schiffs- und Maschinenbau A. G.) vállalat részére. „Ezek a munkák kétségtelenül hadifelszerelésekre vonatkoznak.”⁶³

A Lengyel Távirati Iroda londoni (PAT) távirata szerint a „Daily Herald” 1937. július 20-án közölte, hogy a gdanski hajógyár éjjel-nappal dolgozik, hadianyagot készít Németország részére és hasonlóképp komoly megrendeléseket végez Japán részére. A hajógyár — az újság szerint — japán hadihajók részeinek készítését fejezi be. Akkor tudódott ez ki, amikor Gdanskba szakmunkások egy csoportja érkezett Németországból, kiképzőknek.⁶⁴

A gdanski szenátus azon utasításával kapcsolatban, hogy ne engedjenek lengyel vámfelügyelőket az épülő hajók ellenőrzésére a gdanski hajógyárba, 1938. november 15-én megbeszélés történt a Fővámfelügyelőség lengyel kiküldöttjével és a gdanski vámszervezet igazgatójával — Kunsttal. Kunst kijelentette, hogy jelenleg a német fegyverkezéssel kapcsolatban a hajógyár megbízást kap katonai objektumok építésére és ezért

⁶⁰ A Külügyminisztérium levéltára, politika osztály, PI/Mors. alosztály, 1936. 119. csomag, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1936. március 1.

⁶¹ J. Chudek: Z korespondencji politycznej prof. Ludwika Noego, Zesz. Hist. 2. szám. PISM Warszawa 1956. Noé irata Greiserhez, 1938. április 30.

⁶² Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1938., 159. csomag, 14. dosszié, I. köt., Tadeusz Gwiazdowski feljegyzése Genfben, 1938. május 15. „Sprawy gdanskie podczas 101 sesji Rady Ligi Narodów.”

⁶³ Külügyminisztérium levéltára, politikai osztály, PI/Morsk. alosztály, 1937., 191. csomag, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1937. augusztus 3.

⁶⁴ Uo., a Külügyminisztérium irata a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosához, 1937. július 27.

kénytelenek betartani az elrendelt titoktartást. A lengyel kiküldött megjegyzésére, hogy a gdanski alkotmány értelmében a gdanski hajógyáraknak nem szabad katonai objektumokat építeni, Kunst azt válaszolta, hogy ez elmélet, a gyakorlatban azonban a dolog másképp néz ki.⁶⁵

Ez az állítás egyáltalában nem volt messze az igazságtól. Gdanskban mind szélesebb keretek közt építettek nemcsak hadihajókat, hanem más katonai objektumokat is. Új kaszárnyákat az Arbeitsdienst részére 100 személy részére Berlinben, új telefonkábel Oliwában, lőtér Gdanskban, rádióállomás tervei, kikötő építése Ustban a Kelet-Poroszországgal való közlekedés céljából, valamint ugyanezen célokat szolgáló autóstráda, mely átszeli a porosz határt Zwadka—Robakowiec területén, autóbuszvonal Poroszország határán, sőt hidak, íme a példák, melyek illusztrálják a katonai előkészületek állását Gdanskban.⁶⁶

Az egész óriási fegyverkezési akció sok németországi magasrangú tiszt és pártvezér élénk ellenőrzése mellett történt, akik gyakran tettek látogatást a Szabad Városban. Bodenschatz tábornoknak, a Birodalom légierői parancsnoksága képviselőjének Gdanskba való érkezése 1939. július 6-án és 7-én,⁶⁷ továbbá az elblagi német katonai bizottságnak tartózkodása, mely bizottság magasabb rangú tisztekből állott és 1938. március 17-én volt ott, továbbá magasabb rangú repülőtisztok csoportjának látogatása egy nappal előbb,⁶⁸ felolvasások tartása a „Deutschkündliche Woche” ünnepélyének keretében 1938. november 23—27-én, melyet a Birodalom katonai specialistái tartottak, olyanok mint: Fromm, Loerzer, von Cochenhausen tábornokok és Guse viceadmirális,⁶⁹ a német katonai tengerészet cirkálóinak az „Admiral Scherer” és „Leipzig” látogatása a Szabad Város kikötőjének partjánál — mindez csak néhány példa.

A hitlerista hatóságok erőfeszítései Gdanskban és a Birodalomban a Szabad Városban való katonai előkészületek terén, meghozták az eredményt. A versaillesi békeszerződés és a jogi előírások az egész nemzetközi közvélemény ellenére Gdansk, az

⁶⁵ Újabb Iratok Levéltára, Pénzügyminisztérium iratai, LC. Gd., 7290. jelzés, 897. csomag. A vámfelügyelő tárgyalása Kunst igazgatóval, 1938. november 15.

⁶⁶ Újabb Iratok Levéltára, Pénzügyminisztérium iratai, I. C. Gd., a Gdanski Vámfelügyelőség Kirendeltségének jelentései, 1937. 4. és 6. szám, 1938. VI. és 1939. II. 899. és 960. csomag.

⁶⁷ Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939., 201. köteg, politikai jelentések, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1939. július 13.

⁶⁸ Uo., 1938. 159. köteg, 14. dosszié, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1938. március 24.

⁶⁹ Uo., 1938. december 2.

NSDAP engedelmes eszköze, militarizált támpontja lett. Most már csak a Birodalomhoz való csatolásának kérdése maradt hátra.

*

Joachim Ribbentropnak a Nürnbergi Nemzetközi Bíróság tárgyalásán történt kihallgatása során, dr. Horn bíró a következő kérdést adta a vádlottnak:

„Hogy vélekedett Hitler és Ön Uram Gdansk és a korridor kérdéséről?”

Ribbentrop ezt válaszolta:

„Világos dolog, hogy mind a két kérdés olyan ügy, mely a versaillesi béke megkötése óta a legnagyobb nehézségeket okozta. Hitlernek ezeket a problémákat előbb vagy utóbb valahog meg kellett oldania.”⁷⁰

Nagy-Britannia fővádlója a per alkalmával mondott beszédében a német agresszív tervek realizálásának két fázisát jelölte meg: az első időszak 1933—1937 — ez az agresszióhoz való előkészület ideje. Ebben az időben a németek igyekeztek Lengyelországot elkábitani biztonságának állítólagos biztosítékaival. 1935-ben Göring kijelentette, hogy

„... az egyezség nem tíz évi időszakra van tervezve, hanem örök időkre; semmiféle kétség sem lehet azzal kapcsolatban, hogy az meg lesz hosszabbítva.”⁷¹

1937 januárjában Hitler a következőképp fejezte ki magát Lengyelországhoz való viszonyáról:

„Egész sor egyezmény megkötésével eltávolítottuk a létező súrlódásokat és ily módon komolyan előmozdítottuk az európai atmoszféra megjavulását. Elegendő megemlíteni a Lengyelországgal való megegyezést, mely mind a két félnek előnyös.”⁷²

A második időszak — Nagy-Britannia fővádlója szerint — 1937-től 1939 szeptemberéig, átmenet az általános előkészítéstől a jövődi agresszió terveihez. A vádló két okmányra hivatkozik itten. Az első „Direktiva a háború koncentrált előkészítésének keresztülviteléhez”, 1937. június 29-iki keltezéssel, melyet von Blomberg hadügyminiszter adott ki. A direktiva azt mondja, hogy

„a változó nemzetközi politikai helyzet, amely nem zárja

⁷⁰ Der Prozess gegen die Hauptkriegsverbrecher vor dem internationalen Militärgerichtshof, Nürnberg, 1947. X. köt., 295. o.

(A Nürnbergi Per.)

⁷¹ Norimberskij Process, Moszkva, 1952. I. köt., 166—167. o.

⁷² Uo.

ki váratlan incidensek létezését, a német fegyveres erőktől állandó harci készenlétet követel meg abból a célból, hogy

— minden pillanatban elháríthassa a támadást,

— lehetővé tegye a politikailag kedvező körülmények katonai kihasználását, amennyiben ilyen körülmények adódnak.⁷³

A másik okmány, melyet Nagy-Britannia fővádlója idéz, az úgynevezett „Hossbach okmány”. Ez jegyzet Hitler azon beszédéből, melyet az 1937. november 5-én a titkos konferencián tartott. Ezen jelen voltak: Blomberg hadügyminiszter, von Fritsch, a szárazföldi hadsereg parancsnoka, Göring a légi hadsereg parancsnoka, Raeder a Birodalom tengerészetének parancsnoka és von Neurath a külügyminiszter. Hitler kijelentette:

„A probléma, mely a németek előtt áll, abban áll, hogy megállapítsák, hol érhető el a legnagyobb siker a lehető legolcsóbb áron.”

Ő tudta, hogy az általános európai fegyveres konfliktus magával hozza Lengyelország bekapcsolódását is. Az 1943. évi lengyel—német egyezmény jelentősége Németországra nézve abban állott, hogy biztosította Lengyelország be nem avatkozását addig az időig, míg Németország olyan stratégiai és területi helyzetet nem ér el, hogy már nem lesz veszedelmes számára.⁷⁴

Lengyelország megtámadásának kérdését még München előtt eldöntötték. Bizonyítja ezt egy aláírás nélküli okmány 1938. augusztus 26-iki dátummal, amely a Birodalom miniszterének szól. Ez az okmány azt mondja, hogy a csehszlovák kérdés likvidálása után Lengyelországra kerül a sor.⁷⁵ Azonban Csehszlovákia kérdésének végleges elintézése előtt a hitlerista kormány azt akarta, hogy a lengyelek még szövetségesei legyenek. Igaz, hogy a müncheni konferencia szeptemberben részben megoldotta a problémát, de csak 1939 márciusában kellett volna lejátszódnia a csehszlovák tragédia utolsó fejezetének. Talán ezzel kell magyarázni, hogy az első lengyel—német tárgyalások, melyeken a Birodalom előadta követelését Gdanskra, az autóstrádára és a korridoron keresztül vezető vasútra vonatkozólag, még nem voltak oly éles hangneműek. Ribbentropp Zwischen London und Moskau c. művében ezt írja:

„Adolf Hitler véglegesen akarta tisztázni a helyzetet Lengyelországgal és már 1938 októberében megbízott engem azzal,

⁷³ Uo.

⁷⁴ Uo.

⁷⁵ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottságának Levéltára

hogyan beszéljem meg a lengyel nagykövettel az összes kérdések megoldását, melyek még függőben voltak Lengyelország és Németország közt. Ezért meghívtam a lengyel nagykövetet Berchtesgadenbe, ahol az első megbeszélésünk volt Gdansk és a korridorra vonatkozó kérdések egészét illetőleg . . . November 19-én volt második megbeszélésem a lengyel nagykövettel, aki közben Varsóba utazott.”⁷⁶

Bech azt a javaslatot tette, hogy a Népszövetségnek a gdanski kérdésre vonatkozó statumát olyan kétoldali lengyel—német megegyezéssel oldják meg, mely az összes gdanski kérdésekre vonatkozik. Ez Gdanskot német városnak ismerné el és párhuzamosan biztosítaná Lengyelországnak és a lengyel kisebbségnek addigi jogait. Ribbentrop ezt az ajánlatot elvetette. Az autóstráda ügye szintén nem lett megoldva.

Abban az időben, midőn Lipski és Ribbentrop közt folytat a diplomáciai megbeszélések, a Birodalom katonai tényezői előkészítették az első tervet Gdansk elfoglalására. Ide tartoznak Keitelnek a Birodalom szárazföldi hadseregének főparancsnoksága, a haditengerészet és a légiflotta részére kiadott 1938. október 21-i és november 24-i parancsai. A parancsok a Szabad Város esetleges rajtaütésszerű elfoglalására vonatkoznak, amire ki kell használni a kedvező politikai helyzetet. A támadásnak Kelet-Poroszország felől kellett volna történnie. Keitel nem ajánlotta a hadsereg kettéosztását, hogy egyidejűleg támadjanak Gdansk és Klajpeda ellen. Ezt az akciót támogatta volna a haditengerészet a tenger felől való támadással és a légierők.⁷⁷

Sokkal részletesebb utasításokat ad Brauchitsch tábornok 1938. december 8-án, a 3. hadsereg parancsnokságának. Közli, hogy a helyzet továbbra is megkívánhatja Gdansk váratlan elfoglalását és utasításokat ad ennek a feladatnak a keresztülvitelére. A jelszó Gdansk elfoglalására a rejtjeles távirat lesz: „Véghezvinni a szállítási gyakorlatokat Stolpmündében (Ust), a határhoz való jutás szabad.” A haditengerészet és légierő együttműködését előkészítették és összehangolták a szárazföldi hadsereg mozdulataival. Fontos, hogy — amennyire a lehetőség megengedi — német csapatok jelenjenek meg magában a városban. E műveletnek keresztülvitelénél a Wehrmacht főparancsnokságának külön parancsa nélkül nem szabad lengyel területet érinteni. Ez a Westerplattera is vonatkozik mindaddig, míg az ottani lengyel helyőrség nem használ fegyvert.

⁷⁶ Joachim v. Ribbentrop: Zwischen London und Moskau, 1954. 154. o.

⁷⁷ A Lengyelországi Hitleri Bűntettek Vizsgálati Főbizottságának Levéltára, a 40 cx/C-137. sz. irat fényképmásolata. Keitelnek — az Oberkommando der Wehrmacht főnökének parancsa az OKH-hoz, OKM-hez, OKL-hez, 1938. november 24.

Ezeket az utasításokat kiegészítették útmutatásokkal, két különböző eshetőségre: ha Lengyelország semleges marad, ebben az esetben; ha fegyveresen lép fel.⁷⁸ Ebből látni, hogy Gdansk elfoglalása nem volt még alkotórésze a Lengyelország ellen tervezett támadásnak, hanem teljesen önállóan kezelték azt. A németek lehetségesnek tartották és természetesen sokkal kedvezőbbnek nem vonni be ebben az időben Lengyelországot a háborúba.

Bizonyos felvilágosításokat és talán utasításokat is adtak Gdansk visszacsatolása ügyében Forsternek a Birodalomban; ő ugyanis októberben Berlinbe ment, hogy beszéljen Hitlerrel. Közvetlenül visszatérése után, 1938. október 24-én beszédet mondott Forster az akkor folyó gdanski ünnepélyek alkalmából:

„Ha azt kérdezitek tőlem, mi lesz Danziggal, rövid feleletet adhatok nektek: Én személyesen telve optimizmussal tekintek Danzigra. A rossz idők már mögöttünk vannak és már nem térnek vissza, már csak jó idők jöhetnek reánk nézve.⁷⁹”

Beköszöntött az 1939. év. A lengyel—német tárgyalások újabb sorozata január első napjaiban kezdődött.

Január 6-án (Hitler) Berghofban, Berchtesgaden közelében fogadta a lengyel külügyminisztert — Becket és formális ajánlatot tett neki Gdansk átengedésére nézve, egyidejűleg biztosítva Lengyelország gazdasági érdekeit s egyben kéri Lengyelország beleegyezését a korridoron át vezető ekszterritoriális autóműút és vasút építésére... Mint rekompenciát azt ajánlotta, hogy Németország kezeskedik Lengyelország határait illetőleg. Beck óvatos volt, rámutatott a nehézségekre, amelyekkel a lengyel közvélemény fogadná Gdansk átadását, de úgy látzik, hogy nem vetette el Hitler ajánlatát, mint a megegyezés alapját.^{79,80}

És íme Beck magyarázata:

„A kérdésben, melyek minket közvetlenül érintettek — Gdansk és a lengyel Pomorzén keresztül való közlekedés, — Hitler az én nyugodt, de megfelelően megindokolt visszautasításom után, már nem sürgetett, és nem állított fel merev fogalmazásokat, sem precíz követeléseket.”⁸¹

⁷⁸ Uo., a 40 xc/C—120. számú okmány fényképmásolata. Brauchitsch tábornok útmutatásai a 3. hadsereg Oberkommando-ja részére háború esetére, 1938. december 8.

⁷⁹ Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1938. 159. köteg, 10. dosszié, a Lengyel Köztársaság Gdanski Főbiztosának irata a Külügyminisztériumhoz, 1938. október 26.

⁸⁰ Otto Meissner: Staatssekretär unter Ebert—Hindenburg—Hitler, Hamburg, 1950. 495—6. o.

⁸¹ József Beck: Dernier Raport. Politique polonaise 1926—1939., 1951. 182. o.

A megbeszélések további folytatása céljából Ribbentrop, Beck meghívására január végén hivatalos látogatást tett Varşóban. „Hasonlóképpen ezen tárgyalásoknál sem ment előre az ügy...”⁸²

1939. március 15-én a német csapatok megszállták Prágát, ezzel befejezték a hitleri politika egyik etapját. Most már nem lehetett új, sokkalta erősebb diplomáciai támadásba kezdeni. Hitler kezdeményezésére, a Birodalom külügyminisztere meghívta magához március 21-én a lengyel nagykövetet, Lipskit.

„A kancellár „új” tónusban — írta később Lipski — és oly módon, aminek határozott nyomás jellege van, azt ajánlotta Lengyelországnak, röviden mondva, hogy csatlakozzék az Oroszország elleni támadó politikához, adja át Gdanskot és adjon a németeknek ekszterritoriális közlekedési utakat a korridoron keresztül, mert ellenkező esetben ezt oly akadálnak tekinti, melyet le lehet rombolni.”⁸³

A német hadsereg március 22-én elfoglalta Klappedát. A rettegés és a nyugtalanság atmoszférájában történt március 24-én Beck miniszter visszautasította a német követeléseket. Szembek feljegyzései szerint a miniszter kijelentette:

„Nincs mit titkolózni, a helyzet nagyon veszedelmes. Ez annak a következménye, hogy egyik a két tényező közül, döntő hatású a mi államunk helyzetére nézve, a németek elvesztették a felelősség érzését... Van még egy lehetetlenség a lengyel államra nézve, hogy a kényes és érzékeny ponton, amilyen Gdansk volt mindig, reánk kényszerítsenek valamilyen szugesztiót.”⁸⁴

Az utasítás átvétele után Lipski nagykövet átadta március 26-án a Lengyel Köztársaság kormányának válaszát, memorandum formájában. Ez elvetette a német követeléseket és egyidejűleg keresve a megegyezés útját, hangsúlyozta

„a távolabbi jövőben a jószomszédi viszony szükségességét a németekkel”.

A Birodalom miminsztere kijelentette, hogy a lengyel ajánlatokat nem ismerhetik el, tehát a két ország közötti viszony állandóan rosszabodni fog.⁸⁵

Meissner államtitkár közli:

„Mindjárt Csehszlovákia bekebelezése után Hitler kezdte előkészíteni a Lengyelország elleni támadást. Március végén

⁸² Ribbentrop, id. mű. 158. o.

⁸³ Noël, id. mű. 315. o.

⁸⁴ Comte Jean Szembek, Journal 1933—39. Preface de Léon Noël ambassadeur de France, Paris 1949, Librairie Plon., 434. o.

⁸⁵ Noël, id. mű.

kijelentette a katonai vezetőknek: Göringnek, Brauchitschnak és Raedernek, hogy Lengyelország magatartása meggyőzi őt az elkerülhetetlen fegyveres megoldásról és megparancsolta, hogy kezdjék meg a megfelelő előkészületeket. Reméli, hogy ez az összeütközés csak Lengyelországra korlátozódik és mindenestre nem vezet két fronton való háborúra.⁸⁶

A führer március 25-én kiadott utasításában ama kívánságát fejezte ki, hogy ne oldják meg a gdanski kérdést erőszakos úton és

„... ezáltal ne taszítsák Lengyelországot Anglia karjaiba.”

Gdansk esetleges elfoglalása csak akkor jöhetett volna számításba, ha a lengyel kormány nem állt volna ellen annak. Ez esetben a kérdést befejezett tények módszerével lehetne megoldani. Egyelőre a führer nem gondol még a lengyel kérdés megoldására. Ez csak akkor történhetné meg, ha nagyon kedvező politikai előzmények volnának.⁸⁷

Weizsäcker feljegyzése március 29-ikéről felfedi, hogy milyen utasításokat adott abban az időben a Birodalom Gdansk-nak. Greisernek, a szenátus elnökének azon kérdésére, hogyan viselkedjék Gdansk a jövőben, Weizsäcker kijelentette, hogy nincs ok arra, hogy valami különös előzékenységet mutassanak a lengyel kormány irányában, de viszont nem kell provokálni Lengyelországot a gdanski kérdéssel. Lengyelországgal úgy kell bánni, hogy adjon engedményeket a lengyel—német kérdésekben.⁸⁸

Közben, a jövő kérdéseit illetően a német támadásra való előkészületek mindinkább előrehaladtak. Április 3-án Keitel tábornak utasításokat adott a Fegyveres Erők Főparancsnokságának, melyekben kijelentette, hogy a Wehrmachtnek a háborúra való egységes előkészületek irányelveit 1939/40. évre újból át-dolgozzák.

Az I. rész — mely a határok védelmére vonatkozik és a III. rész — mely Gdanskra vonatkozik, elvileg változatlanok maradnak és áprilisban már készen lesznek. A II. rész „Fall Weiss” — fedőnéven szereplő műveletet Lengyelország ellen — Keitel az utasításokhoz csatolta külön, s kijelentette, hogy Hitler megparancsolta, hogy a tervet oly módon dolgozzák fel, hogy annak a gyakorlatban való alkalmazása minden pillanatban lehetséges

⁸⁶ Meissner: id. mű, 497. o.

⁸⁷ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottsága Levéltára. 46 ax/R100 irat fényképmásolata, a führer 1939. március 25-i utasítása a szárazföldi hadsereg főparancsnokának.

⁸⁸ Uo., 29x1028. számú irat fényképmásolata, Weizsäcker feljegyzése, 1939. március 29.

legyen, 1939. szeptember 1-től kezdődően. Ezzel kapcsolatban meghagyta, hogy a „Fall Weiss” pontos sorrend meghatározását készítsék elő és egyeztessék össze időben a háborús tevékenységeket.⁸⁹ Keitel a maga utasításait kiegészítette még április 21-én kelt útmutatásokkal, melyeket a Gdansk elleni katonai műveletek ügyében adtak ki. Ezek belső katonai intézkedések voltak az ellátást és az élelmiszerek rekvirálását illetőleg stb. Számoltak azzal is, hogy megtörténhetik a katonaság Gdanskban való egyidejű együttműködése a „Fall Weiss”-féle hadművelettel.⁹⁰

Április 11-én Hitler ezt a parancsot adta a Wehrmachtnak: „... a Lengyelországgal való konfliktust kerülni kell. Ha Lengyelország fenyegető álláspontot foglalna el a Birodalommal szemben, akkor, dacára a kötelező egyezményeknek, a végleges leszámolásnak kell bekövetkeznie. A cél a lengyel fegyveres erők szétverése és oly helyzetek teremtése a Keleten, mely megfelel az ország védelmi szükségleteinek. Danzig Szabad Város mint a Reich német területe lesz kihirdetve. A vezető politikai tényezők okvetlenül szükségesnek tartják Lengyelország izolálását, vagyis a háborút Lengyelországra korlátozni.”⁹¹

Hitler azután megerősítette Keitelnek április 3-án kelt intézkedéseit a Wehrmachtnak 1939/40-ben való háborúra való előkészületei ügyében. Gdansk kérdésének külön helyet szentelt. A Szabad Városnak az elfoglalását vagy a Lengyelország ellenti általános támadás keretében, vagy mint független hadműveletet tervezte. A támadással való elfoglalást, adandó kedvező politikai helyzet esetén — az ő véleménye szerint — csak a meglévő katonai csapatokkal kellene keresztülvinni, mozgósítási eszközök alkalmazása nélkül.⁹²

Ebben az időben az 1934. évi német megnemtámadási egyezmény a Birodalom részére nagyon kényelmetlen volt. Hitler már működési szabadságot akart a lengyel—német konfliktus kirobbantása céljából, és az érvényben levő egyezmény megkötötte a kezét. Az egyezmény szétszakítása ürügyül szolgált az 1939. március 31-i angol deklaráció a Lengyelország részére való garانتálással. A német kormány kijelentette, hogy ez ellenkezik a lengyel—német egyezménnyel és ezért április 28-án felmondta azt Lengyelországnak. Többé-kevésbé ugyanezen érvelések

⁸⁹ Der Prozess gegen... Nürnberg 1947, III. köt., 245. o., Keitel parancsa, 1939. április 3.

⁹⁰ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottságának Levéltára, a 40XI/gk—142. számú irat fényképmásolata, Keitel utasításai a Wehrmacht részére, 1939. április 21., a gdanski katonai műveletek ügyében.

⁹¹ Der Prozess gegen... I. köt., 222. sz. irat, ítélet.

⁹² Uo. VII. köt. 250. o. és XXXIV. köt. 398. o., C—120. sz. okmány.

hangzottak el a Führernek a Reichstagban tartott beszédében az egyezmény megszakítása napján. Ami a Szabad Várost illeti, a Führer azt mondta, hogy Gdansk problémáját rövidesen, így vagy úgy meg kell oldani. Németország magatartása reakciót idézett elő Lengyelországban, amely kitűnik Beck miniszternek már ismert beszédéből, melyet május 5-én tartott a Sejm ülésén. Első alkalommal történt, hogy lengyel kormánykörök részéről nyilvánosan a németek ellen nyilatkoztak. Gdansk kérdésében és a Pomorzén keresztül való közlekedés kérdésében Beck kijelentette, hogy itt egyoldalú egyezményről van szó, melybe egyetlen egy magát megbecsülő állam sem egyezhetik bele.⁹³

Rövid idővel a Lengyelországgal való egyezmény felmondása után a német katonai körök titkos határozatot hoztak Lengyelország megtámadására. Az ún. Schmund jegyzőkönyve alapján arról a megbeszélésről, mely május 23-án folyt le a Birodalom hivatalában, a Wehrmacht vezetősége, a légiflotta és a haditengerészet részvételével. Jelenvoltak: Hitler, Göring, Raeder, Brauchitsch, Keitel, Milch, Halder, Badenschatz és mások. Hitler kifejtette a német politika céljait és a politikai helyzetet. Kijelentette, hogy Lengyelország nem speciális ellenség, de mindig Németország ellenségei oldalán fog állani. A fő dolog, amiről szó van, nem Gdansk, hanem az élettér kiszélesítése a Keleten, valamint a balti probléma megoldása. A sors kényszeríti Németországot, hogy leszámoljon a Nyugattal és Lengyelország kérdését nem lehet ettől elválasztani. Megmarad a döntés, hogy megtámadják Lengyelországot az első kedvező alkalommal. Nem lehet arra számítani, hogy megismétlődik az a helyzet, mint Csehszlovákiában; a harcra sor kerül, de a siker döntő tényezője Lengyelország izolálása és a nyugati hatalmak be nem avatkozása a konfliktusba.⁹⁴

A „Fall Weiss”-t 1939. június 15-én készítették elő véglegesén. A Wehrmacht főparancsnoksága által kidolgozott „Weiss”-féle terv időpontjait Hitler június 22-én erősítette meg.⁹⁵ Ezt a tervet a hadsereg „Észak” csoportja hajtotta végre. E terv célja Kelet-Poroszország egyesítése volt a Birodalommal lengyel területen keresztül, valamint Gdansk elfoglalása. A Szabad Várost a háború elején a Birodalom területeként akarták elismerni és azt, hogy a

⁹³ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939., 201. köteg, politikai jelentések, I. rész, Beck miniszter beszéde a Sejm-ülésen, 1939. május 5.

⁹⁴ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgáló Bizottságának Levéltára, Nürnberg, 24X/L79. sz. irat.

⁹⁵ Der Prozess gegen... III. köt. 252. o., nürnbergi okm., C-126. sz.

„... helyi egységekkel biztosítják, melyeket az „Észak” hadicsoportnak vetnek alá Y napon.⁹⁶

A Birodalomnak lázas tempóban vezetett háborús előkészületei befolyással voltak arra a rendkívül érzékeny politikai hangulatra, amilyen Gdanskban volt. Az állandó lengyel-gdanski viszályok júniusban már nyugtalanító méreteket öltöttek. A Kikötői Tanács lengyel hivatalnokai ellen indított támadások, az incidens Katdowban, a vámhivatalok kérdésében mutatkozó konfliktus, melyet a gdanski szenátus jegyzéke idézett elő — követelve a lengyel vámfelügyelők számának csökkentését, ez a kísérlet, hogy Lengyelország kiküldöttjét a Szabad Városban képviselői rangra degradálják és végül Goebbel megérkezése és két lázító beszédének⁹⁷ elhangzása — mindez rendkívül feszült atmoszférát idézett elő Gdanskban. A Szabad Városban hitlerista puccstól tartottak.

Ebben a veszedelmes helyzetben, mely komoly politikai komplikációval fenyegetett, — a nagy nyugati hatalmakkal, Franciaországnak és Angliának a képviselői beszédet tartottak. Daladier és Bonnet kijelentése jegyzék formájában július 1-én, Halifax beszéde és Chamberlain felszólalása a brit parlamentben, melyek szolidárisak voltak a lengyel érdekekkel, kiemelve Gdansk fontos jelentőségét reájuk nézve, — ezek a beszédek komoly figyelmeztetések voltak a Birodalom felé. A svájci sajtó azt írta ebben az időben, hogy Hitler, tudatára ébredt az utolsó pillanatban annak a kockázatnak, ami fenyegeti, s tekintettel a hatalmak határozott magatartására, későbbre tette el szándékának keresztülvitelét.⁹⁸

Érdekes Chiczewskinek, a Lengyel Köztársaság lipcsei konzuljának jelentései. Közli az ő beszélgetését július 29-én egy olyan személyiséggel, akinek nagy kapcsolatai voltak Berlinnel. A német

„... kijelentette nekem, hogy Berlinben, a döntő szférákban új szél fúj, hogy hátrálnak, hogy nem lesz háború Gdansk miatt. Állítólag a katonai körök meggyőzték Hitlert, hogy a németek nem indíthatnak olyan háborút, mely az egész világ ellen volna.”⁹⁹

⁹⁶ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgáló Bizottságának Levéltára, a 40gx/NOKW 229. sz. irat fényképmásolata. Utasítás a „Fall Weiss” megkezdésére, 1939. június 15, melyet Brauchitsch tábornok adott ki.

⁹⁷ Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939., 201. sz. köteg, Politikai jelentések, a berni lengyel követség irata a Külügyminisztériumhoz, sajtóosztály, 1939. június 16.

⁹⁸ Uo., a berni lengyel követség jelentése a Külügyminisztériumnak, 1939. július 18.

⁹⁹ A Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939., 201. köteg, politikai jelentések, II. rész, a lipcsei lengyel főkonzul irata Lipskihez, 1939. július 31.

Grabinskinak, a Lengyel Köztársaság müncheni konzuljának jelentése szerint, Chamberlain beszéde a gdanski kérdésben bizonyos változást idézett elő a német propaganda működésében. Ez utóbbi most arra irányult, hogy feltárja a társadalomnak azokat a nehézségeket, amelyekkel a kancellár találkozott a területi követelések realizálásánál. Ezen helyzet felelőségéért való egész ódiумot közvetlenül Angliára zúdították,

„... mely a lokális gdanski kérdésből nemzetközi problémát csinált.”¹⁰⁰

A Birodalom kormánya eddigi taktikája megváltozását fejezte ki Forster kijelentése a Burckhardt professzorral, a Népszövetség főbiztosával folytatott beszélgetés során, amikor a gauleiter július 12-én Berchtesgadenben a főhírnél tartózkodott. Forster azt mondta, hogy nem mond le sem Gdansknak a Birodalomba való visszatéréséről, sem pedig a Pomorzén át vezető autóstrádáról, de ezek a kérdések nem tartoznak a sürgősekhez és lehet velük várni egy évig, sőt tovább is. Mostan arra kell törekedni, hogy Gdanskban helyreálljon a nyugalom, be kell fejezni „a jegyzékek értelmetlen háborúját”, mely csak kiélesíti a feszültséget. Greiser elnök utasítást kap, hogy normális kapcsolatokat létesítsen a Lengyel Köztársaság főbiztosával. Ez a Führer kívánsága. A gdanski sajtó parancsot kap, hogy szüntesse meg a gdanski—lengyel témára vonatkozó vitát és általában ennek a kérdésnek az érintését.¹⁰¹

Burckhardt professzor további beszélgetése Forsterrel július 24-én folyt le. Ez a gauleiternek Hitlernél, Oberstalzbergben való következő látogatása után folyt le. Mint ismeretes,

„... az állandó kapcsolat és a kölcsönös megbeszélések az események fejlődéséről Berlin és Gdansk között nem szakadnak meg soká ezekben a napokban.”¹⁰²

Forster újból kiemelte, hogy Hitler nem változtatta meg a maga elvi álláspontját, nem tartja a gdanski kérdést sürgősnek és meg akarja hagyni azt a maga szervezeti fejlődésének...

„Ha megszűnik a mostani feszültség, tárgyalni fog Lengyelországgal. Vannak fontosabb ügyek a gdanskinál. Ha nem lesz valami meglepetés, Németország maga semmire sem válalkozik.”

¹⁰⁰ Uo., a müncheni lengyel konzul irata a berlini lengyel nagykövetséghez, 1939. július 18.

¹⁰¹ Uo., Chodacki irata a külügyminiszter irodájának, 1939. július 20.

¹⁰² Albert Forster elleni vádiratok, I. köt. 566—580. o. Zarske: Um Danzig begann der Krieg, a Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottsága Levéltára.

Burckhardt professzor azzal magyarázza a Birodalom ezen újabb álláspontját, hogy az valami olyan politikai lépést akar tenni, melynek realizálására azt szeretné, ha — tekintélyének megőrzése mellett — bizonyos enyhülést tudna elérni a lengyel—német viszony terén.¹⁰³

Úgy látszik, hogy Burckhardt professzor feltevései helyesek voltak. Július 21-én titkos német—brit megbeszélések kezdődtek, egyrészt Wohltat s másrészt Wilson és Hudson között. Az volt a céljuk, hogy megegyezzenek az alapvető politikai, gazdasági és katonai kérdésekben. Németország és Anglia között; a befolyások területének elhatárolása, egyezmény kötése a be nem avatkozásról, a fegyverkezés korlátozása és a grammati kérdések megoldása. Két nappal később, július 23-án a Szovjetunió részéről azt az ajánlatot tették, hogy hívják össze a három hatalom vezérkarainak konferenciáját, amire Franciaország és Anglia kifejezték beleegyezésüket. A németek, nem tudva még, hogy milyen következményei lehetnek ennek, messzemenően óvatossak akartak lenni politikai tevékenységükben. Mikor azonban a szovjet—brit tárgyalások nem váltották valóra a hozzájuk fűzött reményt és augusztus közepén a nemzetközi konferencia eredménytelenül végződött, a németek végleg elhatározták magukat a háborúra. A Birodalom, hogy biztosítsa hátát Keleten, tárgyalásokat kezdett a Szovjetunióval, melynek eredménye az volt, hogy megkötötték a meg nem támadási egyezményt augusztus 23-án.

Érdekes fényt vetnek az akkori hitleri támadó tervekre vonatkozólag a német—olasz tárgyalások, melyek augusztus 12-én és 13-án folytak le Hitler és Ribbentrop, valamint Ciano és Mussolini között Salzburgban. Hitler azzal okolta meg a keletre és északkeletre való terjeszkedési irányát, hogy a Balti-tenger melletti országok a legrégebb idők óta a germán érdeklődés szférájába tartoztak és hogy a keleti területek képesek kielégíteni a németek gazdasági szükségleteit. Ezenkívül azt mondta, hogy késedelem nélkül meg kell kezdeni a lengyel probléma megoldását. Ha a támadás időpontját eltolják őszre, annál nehezebb lesz folytatni a hadműveleteket Kelet-Európában. Szeptember közepétől kezdve az atmoszferikus körülmények következtében a Luftwaffe alig lesz képes működni, a motorizált erők pedig az utak állapota miatt, melyek hamar mocsarakká válnak, s majdnem járhatatlanok lesznek. Ezzel

¹⁰³ Külügyminisztérium levéltára, a Lengyel Köztársaság berlini nagykövetsége, 1939., 201. sz. köteg, 2. sz. dosszié, a Gdanski Lengyel Főmegbízott levele a külügyminiszterhez, 1939. július 26.

kapcsolatban, mivel a Lengyelország elleni hadműveletre Hitler körülbelül négy hetet számított, a háborút — az ő véleménye szerint — legkésőbb augusztus végén kell megkezdeni. Ami Gdanskot illeti, a kérdést augusztus végéig kellene megoldani.

„Gdanskot illetőleg nemcsak anyagi kérdésekről van szó... Gdansk, északi Nürnberg, ősnémet város, mely minden németben érzelmet kelt és éppen ez a lelki momentum kényszeríti a fűhrert arra, hogy vegye tekintetbe az általános hangulatot.”¹⁰⁴

Augusztus első napjaiban kezdődött meg a második lengyel—gdanski viszály a vámfelügyelők munkájával kapcsolatban. Tekintettel arra, hogy a hitleristáknak titkos fegyverszállítása Gdanskba nagyon megnövekedett, a lengyel hatóságok szigorúbb ellenőrzést vezettek be a vámfelügyelőkkel. A Lengyel Köztársaság főbiztosa megtudta azt, hogy július 6-án a szenátus meg akarja tiltani a lengyel vámhivatalnokok szolgálati ténykedését. Ezzel kapcsolatosan ultimátumot intézett a Szabad Város szenátusához, követelve ezen intézkedés visszavonását. Greiser elnök augusztus 7-én kelt jegyzékével tagadta ilyen intézkedés létezését és tiltakozott a lengyel ultimátum ellen. Ebbe a kérdésbe beleavatkozott a Birodalom kormánya. Augusztus 9-én kijelentették a berlini lengyel charge d'affairesnek, Lubomirskinak, hogy a lengyel ultimátumszerű követelések és gazdasági megtorlással való fenyegetések végső feszültséget idézhetnek elő a lengyel—német viszonyban; sőt célzást tettek gdansknak a német vámterületbe való bekapcsolására. A lengyel kormány a legnagyobb csodálkozásának adott kifejezést a német kormánynak ezen beavatkozása miatt. Ezenkívül figyelmeztette, hogy a Birodalom kormányának esetleges beavatkozását a lengyel ügyekbe és érdekekbe agresszív lépésnek fogják tekinteni. A németek a lengyel átiratot felelet nélkül hagyták.¹⁰⁵

Augusztus második felében az Auswärtiges Amt megbízásából Gdanskba érkezett dr. Veessenmayer. Az volt a megbízatása, hogy a Lengyelországgal való feszült viszony erősödésének idején gyűjtsön olyan adatokat, melyek a német Külügyminisztériumot érdeklik és a lehető leggyorsabban közölje

¹⁰⁴ Der Prozess gegen ... III. köt., 255—262. o.

¹⁰⁵ Noël: L'agression ... 395—398. o., továbbá Kordt, Wahn und Wirklichkeit. Die Aussenpolitik des Dritten Reiches. Versuch einer Darstellung. 1948., Stuttgart, 90. o.

azokat.¹⁰⁶ Forster dr. Veessenmayer közvetítésével a német hivatalos körökhöz fordult azzal a kérdéssel, hogy milyen lépéseket kell tennie a vámhivatalnokokkal való most folyó kérdést illetően.

„Tekintetbe véve az augusztus 18-án lefolyt tárgyalásokat, úgy látszik, hogy Lengyelország hajlandó volt engedményekre. 8—14 napon belül ki akar vonni körülbelül 12 vámhivatalnokot, akiket ez az ügy érint.”

Az augusztus 21-én újból kezdett tárgyalásokra való tekintettel, a gauleiter azt javasolta, hogy az eddigi követeléseket terjesszék ki 50 lengyel vámhivatalnokra.

„Hogyha akkor is történének engedmények Lengyelország részéről, tervbe vettük a követelések további emelését, hogy a megegyezés lehetetlen legyen.”

Weizsäcker a maga részéről beleegyezik ebbe, de kijelenti, hogy

„... a tárgyalásokat úgy kell folytatni és olyan nyomást kell gyakorolni Lengyelországra, hogy a felelősség a tárgyalások sikertelenségéért és a további következményekért Lengyelországra háruljon.”¹⁰⁷

Göring vallomásai a nürnbergi per alkalmával azt bizonyítják, hogy a Lengyelország ellen irányuló hadműveletek kezdetének időpontja augusztus 25-ére volt kijelölve.¹⁰⁸

Megerősíti ezt az augusztus 24-én kelt okmány, mely azt parancsolja a Wehrmachtnek, hogy 25-én reggel támadja meg Lengyelországot.¹⁰⁹

A führer augusztus 22-én az Obersalzbergben tartott konferencián a katonai vezetőkhez intézett beszédében kijelentette:

„Mindenekelőtt megverjük Lengyelországot. Ennek célja az élőerőnek megsemmisítése, nem pedig valamely meghatározott földrajzi vonalnak elfoglalása. De ha még nyugaton is kifelőlődnék a háború, mi mindenekelőtt Lengyelország szétverésével fogunk foglalkozni. Adok propagandaokat a háború kitörésére. Nincs annak jelentősége, hogy meg lesz-e okolva: a győzöt nem kérdezik meg azután, hogy igazat mondott-e. A háború kezdeténél és folytatásánál nem a jognak van jelentősége, hanem a győzelemnek. Reám nézve teljesen világos volt, hogy a Lengyelországgal való konfliktus előbb vagy utóbb elkerülhe-

¹⁰⁶ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgáló Bizottságának Levéltára, a Nürnbergi Per iratai, II. sz. a védelem iratai, XXIII. köt., 159. o., Strautmann vallomásai.

¹⁰⁷ Uo., a 29x/1037. sz. irat fényképmásolata. Weizsäcker, 1939. augusztus 19-i irata a RAM irodájához.

¹⁰⁸ Der Prozess gegen... III. köt., 265. o. TC—90. sz. okmány.

¹⁰⁹ Uo., III., köt., 275. o., TC—72. okmány, 124. szám.

tetlen. Kora tavasszal határoztam el ezt, de azt gondoltam, hogy előbb a Nyugatot támadom meg és csak később megyek a Kelet ellen... Körülzárástól nem kell félnünk... A Kelet el fog bennünket látni gabonával, szarvasmarhával, szénnel, ólommal és cinkkel... Csak attól félek, hogy az utolsó pillanatban valami szenteskedő ajánlatot tesz a közvetítésre. Most, amikor a politikai előkészületek megtörténtek, az út meg van tisztítva a katonák részére.”¹¹⁰

Ugyanazon a napon, amikor Hitlernél volt a konferencia, Veesenmayer táviratot küldött Weizsäckernek, közölte a hitleri akció tervét Gdanskban. Ennek az volt a célja, hogy olyan politikai előzményeket teremtsenek, amelyek alkalmasak a támadásra. A távirat megparancsolta, hogy a vámfelügyelők ügyében való hosszabb tárgyalások után, a tárgyalásokat meg kell szakítani és Lengyelországra kell hárítani az okot. Az összes lengyel vámhivatalnokokat el kell távolítani és a határ Gdansk és Kelet-Poroszország között megszűnik. Ha valami reakció következne be Lengyelország részéről, akkor nagyobb számú lengyelt kell lecsukni a Szabad Város területén és nyilvánosságra hozni a lengyel fegyverraktárakat. Ha még ez sem hívná ki a lengyel kormány megfelelő reakcióját, az esetben meg kell támadni a Westerplattét.¹¹¹ Goehmann alkonzulnak augusztus 23-án kelt jelentése szerint Gdansk hatóságainak meghagyták, hogy a Lengyelország képviselőivel való további tárgyalásokon követeljék 50 lengyel vámfelügyelő eltávolítását. Előrelátva azt, hogy a Lengyel Köztársaság elveti a fenti követelményt, ki kell hirdetni a tárgyalások megszakítását.

A Birodalom hatóságai jelentették azt is, hogy Gdanskba érkezett a „Schleswig-Holstein” iskolahajó a „Königsberg” cirkáló helyett. E változás azért történt, mert a „Schleswig-Holstein”-nek olyan ágyúí voltak, melyeknek lőtávolságába beleesett Hela. Bejelentették azt is, hogy Gdanskba egy tiszt érkezett a Wehrmacht főparancsnokságától.¹¹² A „Schleswig-Holstein” hajó részére szóló hadműveleti parancsot a Lengyelország elleni háborús tevékenység megkezdésére még augusztus 21-én adták át parancsnokának. A kikötőbe való érkezés után a kapitánynak érintkezésbe kellett lépnie a helyi német parancsnokkal. A hajónak az volt a harci feladata, hogy lője a megjelölt területeket.¹¹³

¹¹⁰ Uo., III. köt., 263–264. o., US–30. sz. okmány.

¹¹¹ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgáló Bizottságának Levéltára, sokszorosított különnyomat, Nürnberg, XI. köt., 5–98. o.

¹¹² Uo., a 29x/1033. sz. fényképmásolat.

¹¹³ Uo., sokszorosított különnyomat 40cx/Gn. 1109., C–126. szám.

A hitleri hadak támadásának Lengyelország ellen augusztus 25-én kellett volna bekövetkeznie. Közben azonban bizonyos diplomáciai lépéseknek az volt a következményük, hogy Hitler szándékait hirtelen meg kellett változtatni. Ezt a politikai eseményt az a hír okozta, melyet a brit kormány közölt augusztus 25-én a Lengyelországgal való egyezmény megkötéséről, mely megerősítette a már előbb márciusban ígért kezeséget Lengyelország részére.

„Az a remény volt — írja W. Churchill megjegyzéseiben —, hogy ily módon a közvetlen tárgyalásoknak Németország és Lengyelország között a legjobb kilátásai lesznek a sikerre, mert azok megszaktíása esetén Nagy-Britannia támogatná Lengyelországot. Hitler szeptember 1-re tette át az eredetileg augusztus 25-ére kijelölt „H” napot és közvetlen tárgyalásokat kezdett Lengyelországgal, amint azt Chamberlain kívánta. Az ő célja azonban nem a Lengyelországgal való megegyezés volt, hanem az, hogy a Király Ófelsége kormányának minden lehető feltételt megadjon az ígért garanciák be nem tartására.”¹¹⁴

A brit államférfiúnak az események ezen beható magyarázatát megerősítette maga Göring is a nürnbergi bíróság előtt.

„Azon a napon, melyen Anglia hivatalos garanciát adott Lengyelországnak, a führer telefonon felhívott engem és azt mondta, hogy vissza akarja tartani a tervezett támadást Lengyelország ellen. Válaszként megkérdeztem, hogy ez pillanatnyi elhatározás-e, vagy végleges. Hitler ezt válaszolta: „Nem, tudnom kellene, hogy tudnánk megakadályozni Anglia beavatkozását.”¹¹⁵

A tárgyalások Lengyelországgal és a hozzá intézett új ajánlatok, mindez csak fikció volt. Így ír erről emlékirataiban Paul Schmidt, a birodalmi kancellári hivatal főtollmácsa:

„Hirtelen megértettem azt a játékot, amelyet Hitler és Ribbentrop űztek. Már augusztus 30-án éjjélkor tisztán láttam azt, hogy csak a látszat kedvéért tették e nagylelkű ajánlatokat és hogy a valóságban nem kellett eredményesnek lennie... Későbbén ő maga (Hitler) az én jelenlétemben a legnagyobb nyíltsággal megerősítette azt: »Alibire volt szükségem a német nemzettel szemben, hogy megmutassam neki, hogy mindent megtettem a béke fenntartása érdekében. Azért tettem ezt a nagylelkű ajánlatot Danzig és a korridor problémáinak rendezése ügyében.«”¹¹⁶

¹¹⁴ W. Churchill: La deuxieme guerre mondiale, Paris, 1948—49., I. köt., 404—405. o.

¹¹⁵ Der Prozess gegen... III. köt., 265. o., TC—90. sz. okmány.

¹¹⁶ Dr. Paul Schmidt: Statist auf diplomatischer Bühne 1923—45. Bonn, 1952., 459. o.

Amikor 1939. augusztus 31-én ismét kiadták a parancsot Lengyelország megtámadására, mint „Weisung nr 1”, mely a hadműveletek kezdetét szeptember 1-re jelezte 4 óra 45 perckor, Hitler képmutatóan kijelentette:

„Az összes politikai lehetőségek kimerítése után, hogy békés úton elhárítsam a Németországra nézve tarthatatlan helyzetet a keleti határon. Elhatároztam, hogy az ügyet erőszakkal fogom megoldani.”¹¹⁷

1939. szeptember 1-én a német hadsereg átlépte Lengyelország határait. Ezen a napon a gdanski hitleri hatóságok egy speciális határozat alapján kihirdették a Szabad Városnak a Birodalomhoz való csatolását. Az eddigi alkotmányt érvénytelenítették. Az egész hatalmat Forster kezébe adták át. A Reichstag elfogadta Gdansk annexióját és Hitler Forstert nevezte ki a polgári közigazgatás fejévé Gdansk területén.¹¹⁸

De még mielőtt kihirdették volna a Szabad Várost, mint Németország alkotórészét, annak területén megkezdődött a német fegyveres erők működése a lengyel állások ellen, meglepetésre számítva. Nem fogom részletesen elemezni a Gdanskért vívott harcokat, mert ez meghaladná lehetőségeimet. Erdemes azonban az általános tájékozódás szempontjából felhívni a figyelmet bizonyos mozzanatokra, melyek bizonyítják a lengyelek magatartását a lengyel Gdanskért való küzdelemben. Íme mit ír erről Hans Strohmaner Danzigs Heimkehr ins Reich című könyvében:

„Pontosan 4 óra 45 perckor a területi rendőrség, az SS és az SA megszállják a pályaudvar épületét; az akció oly villámgyorsan fejlődik ki, hogy a lengyeleknek nincs idejük arra, hogy gépfegyvert állítsanak fel, melyet azelőtt olyan gondosan elrejtettek. A Vasúti Igazgatóság épülete nem akarja magát oly gyorsan megadni. Ugyanilyen villámgyorsan foglalták el a lengyel gimnáziumot és a lengyel tanulók házát. A meglepetés mindenütt úgy sikerült, hogy egyetlen lengyel sem tudott már fegyvert fogni.”¹¹⁹

Azonban nem az összes gdanski lengyel gócpontokat sikerült a hitleristáknak olyan könnyen legyőzni. Nagyon komoly fegyveres ellenállást fejtett ki a németekkel szemben a lengyel posta.

¹¹⁷ Der Prozess gegen . . . III. köt., 289. o., C—126. sz. okmány, „Weisung nr 1 für die Kriegsführung”, Hitler adta ki. 1939. augusztus 31.

¹¹⁸ A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottságának Levéltára, Alfred Forster el'eni vádiratok, I. köt., 140—141. o. Jegyzőkönyv a Westpreussen der Schicksalraum des deutschen Ostens, 1940. című röpiratról.

¹¹⁹ Uo., Jegyzőkönyv Hans Strohmaner, Danzings Heimkehr ins Reich című könyvéről, 1939., 38. o.

„... 60 gdanski postás zárta be magát a lengyel postahivatal épületébe és megtagadva a Heimwehr német és gdanski csapatainak felszólítását, hogy adják meg magukat, 14 órán keresztül hősiessé ellenállást fejtettek ki a rendőrség és katonaság fegyveres csapataival szemben és csak akkor adták meg magukat a túlerőnek, mikor a támadók tüzérseget alkalmaztak és az épületet égő benzinnel és petróleummal öntötték le.”¹²⁰

30 fogoly hagyta el a posta épületét, köztük egy nő és egy gyermek.

Azonban megmaradt még egy fontos támpontja a küzdelemnek — a Westerplatte.¹²¹ 1939. szeptember 1-én a „Schleswig-Holstein” tüzet nyitott az ott állomásozó lengyel helyőrség ellen. A hajó ostromcsapata a Westerplattén való partraszállás után támadásra indult, de itt olyan erős ellenállásra talált a lengyel katonák részéről, hogy kénytelen volt visszavonulni. A Westerplatte elkeseredett védelme következtében a hitleristák kénytelenek voltak kiüríteni a legjobban fenyegetett helységet, — a Nowy Port-ot. Egy hétig tartott a lengyelek hősiessé védelme a Westerplattén. A lengyel helyőrség, amelyet tüzérsegi és aknavető tűz alá vettek, német repülőgépekkel bombáztak, s a gdanski rohamcsapatok rohamoztak, végül is megadta magát szeptember 7-én, miután fogytán volt ereje.¹²² A nagy reménnyel várt segítség Lengyelországból nem érkezett meg. Westerplatte elesett. A Gdanskért vívott küzdelem befejeződött.

¹²⁰ Marian Palczar, *Polski Gdansk*, Gdansk 1947., 166. o.

¹²¹ Az érdeklődők figyelmét felhívom a nemrég megjelent könyvre: Z. Flisowski, *Westerplatte*, MON kiadása, 1959.

¹²² A Lengyelországi Hitleri Büntettek Vizsgálati Főbizottságának Levéltára, Albert Forster elleni vádiratok, I. köt., 218. o., Jegyzőkönyv Bassarek Danzigs Befreiung című röpiratáról.